Búnaðarfélag Stokkseyrarhreppa

Af Búnaðarfélagi Stokkseyrarhreppa er ekki mikil sagaga, en talið er það stofnað 1888; þó stofndagur þess sé óþektur og aðeins tvö laus blöð varðveitt úr gjörðabók þess framm að aldamótum og er sá fundur haldinn að Óseyrarnesi þann 8. nóvember 1892, en hvatamenn að stofnun félagsins eru sagðir þeir Grímur Gíslason bóndi í Óseyrarnesi og Jón Jónsson bóndi í Holti og báðir undirrita þeir þessa fundargjörð, ásamt G. Bjarnason, sem af reikningabók félagsins má ráða að er Gíssur Bjarnason bóndi á Litla-Hrauni, og eru þessir allir þá í stjórn félagsins, Grímur í Nesi formaður, en Gíssur gjaldkeri og hefur svo verið meðan félagið náði yfir Stokkseyrarhrepp hinn forna, en fjárskifti, að minnkasti, dragast framm um aldamót, þó vera mégi að Eyrarbakkahreppur hafi stofnað sér félag þegar eftir að hreppnum var skift, árið 1897.

Ársreikningar eru til fyrir öll árin, 1890 og síðan, en einhver bókforsla hefur verið til áður því ársreikningur 1890 er opaður með eftirstöðvum frá fyrra ári kr. 43,41. Aldamótaárið er ársreikningi lokað með eftirstöðvum til næsta árs kr. 122,34, en ársreikningur 1901 opnaður með orðunum „Í sjóði frá f. ári

Innskot á bls. 2

Fyrsta fundarerð félagsins sem varðveist hefur eftir skiftin, er frá 30. nóvember 1901, og hún merkt sem 1. fundur. Þó benda störf fundarinns til þess að fundur hafi áður verið haldinn því þessi fundur kýs aðeins vara stjórn, svo að stjórn sú er fundargerðina undirrita hlýtur að hafa verið kosin árið áður og fundargjörð glatast, eða ekki verið skráð, en á þessum tíma var stjórnin kosin til tvaggi ára, og þá öll samtímis (3 menn)

Þeir sem undirrita þessa fundargörð eru:

Guðmundur Sæmundsson, Jón Jónsson, Gísli Pálsson.

hjá fyrverand gjaldkera búnaðarfél. kr. 61.17, og á næstusíðu er svo uppgjör við Gissur Bjarnason á þessum eftirstöðvum, sem ekki er að fullu lokið fyrr en við árslok 1904. Þarna hafa því farið framm helmingaskifti milli félagsinna.

Félagið hefur aldrei gert efnahagsreikning, ádins fört eftirstöðvar í peningum milli ára sem fyrstalið teknamegin með orðunum „Eftirstöðvar frá fyrra ári", og á samahátt lokafærsla til gjalda „Eftirstöðvar til næsta árs.

Síðasti ársreikningur sem búið er að gera, er fyrir árið 1977 og lýkur honum með orðunum „Yfirfört til næsta árs kr. 707.224, en samtals bóði til tekna og gjalda, þannig fört, kr. 775.924, mismunurinn, kr. 68.700, eru rekstrargjöld ársins. Félagið hefur fyrr og síðarkeypt ýmis verkfæri til afnota fyrir félagsmenn sína, og um nokkurra ára skeið greiddi það viðbótar frammlag á votheysgeymslur, umfram frammlag ríkissjóðs, svo og fleirra til studnings frammkvæmda. Enfremur hefur félagið stáðið að grípasýningum, og haft af því nokkurn kostnað.

Tekjur félagsins voru lengstof littar, mjög lág árgjöld félagsmanna, 25 aurar fyrstu árin, og svo nokkurt frammlag úr ríkissjóði

sem að tongmestuleyti var aftur úthlutað til félagsmanna í réttu hlutfalli við unnin dagsverk að jarðabótum. Hlutur félagsins af þessum tekjustofni nam á árunum 1882-1924 kr. 298,69 eða kr. 9.64 að meðaltali á ári, en félagið kostaði líka jarðabótamælingarnar fyrstu 20 árin og greiddi fyrir það 6, 8, 10 og 12 krónur á ári. Með jarðrektarlögunum varð þetta fasthlutfall af frammlagi ríkissjóðs, en breytilegt frá ári til árs eftir frammkvæmdum á vegum félagsmanna, og árin 1931 til 1942 tók félagið aukalega til sinna þarfa 2% af frammlagi ríkissjóðs vegna styrkhæfra frammkvæmda félagsmanna. Árgjöldin hafa smámsaman hækkað og eru nú kr. 1000, en þó er vafamál að það geri betur en fylgja verðlagsþróuninni í landinu. Tala félagsmanna hefur verið nokkuð óstöðug og réðst það mest af tölu jarðabótamanna, en þeim fjölgaði verulega á fjórðaáratug aldarinnar, þegar þurrabúðarmenn fengu aðgang að rektunarlandi og stofnuðu til búskapar, sér til trausts og halds, en á þeim árum var ~~[illegible]~~ fátt um úrræði, víða hvar, sem kunnugt er. Þetta, um tölu félagsmanna, er nú ekk skráð hvert ár, en þó er í línunni: „Árgjöld félagsmanna" nokkurum sinnum svigatala, sem bendir til þess hað margir greiði árgjaldið. Þetta veltur á tölunni 30-40

og 1948 í 55, en hæst er þetta 1950, þá er þessi tala 59. Árið 1977 eru félagar 25, en rúmur helmingur þeirra eru félagar af ýiskonar velvild og samstöðu í félagsmálum án þess að hafa beint frammfæri af búskap eða vera í tölu bonda, en 4. grein sampykta félagsins gerir einmitt ráð fyrir slíkum tengslum, en þar segir: „Félagsmaður getur hver sá orðið, karl eða kona, sem vinna vill á einhvern hátt að tilgangi félagsins, hlýða lögum þess og fundar sampyktum, ~~eða~~ eða styðja það með fjárframmlögum án frekari skuldbyndinga".

Um tilgang félagsins segir í 2. greinfélagssampyktanna: „Tilgangur félagsins er að fá þá sem á félagssvoðinu búa til að byndast samtökum á grundvelli þessara laga um það að vinna að umbótum á öllum sviðum landbúnaðarins, og að vernda réttindi bondastéttarinnar í öllum greinum"

Sampyktirnar í þvi formi sem þar nú eru voru settar á aðalfundi félagsins þann 14. apríl 1927 og staðfestar af stjórn Búnaðasambonds Suðurlands þann 30. október 1943.

Ein kona, ásamt með bónda sínum, ~~er~~ skráðu félagsmaður, ~~[illegible]~~ þegar þetta er ritað, í mars 79

Árið 1888 setti landshöfing ákvednar reglur um styrk til Búnaðarfélagsanna. Um sama leyti tóko búnaðarskólarnir í Ólafsdal og á Hvannayri til starfa og verður þetta til samans hvati að þeiri öldu rokstunar og framanfara í búnaðarmálum hér á landi sem búnaðarfélögin hrundu af stað. Aldagömul reyrla var fyrir hendi í torfristu til húsagerðar og nú rédust menn með torfljá og pál í hendi að þúfunum í túnunum. En frigni berast af hentugri verkforum. Á fundi búnaðarfélagsins þann 7. november 1903 „upplýsti Jón í Holti fundinn um að í Ólafsdal fengist mjög göð verkfori (skerar) til túnasléttunar)" og fundurinn er þegar reiðubúinn „tókst Gísli Pálsson í Kakkarhjáleigu á hendur að útvega skerana. En fremur rott um að kaupa stáljárn (grjótjárn) til brúkunar handa félagsmönnum" og í fundargjörð frá 15. desember 1905 segir frá þá að keypt vöru 15 stáljárn, 16 spaðar, 8 gaffler, 2 hrífur ~~og~~, ein sleggja og hverniz þessum verkforum er skift á bæina, en ætlast var til að verkforin gengju að einhverju leyt til afnota milli bæja. Hljóðari reikningurinn upp á krónur 85,24 og ber það heim við ársreikninginn fyrir það ár.

Myndu menn með sér starfshópa, 3-4 saman við ofmaristu, en það var mesta átakið. Með þannig verkforum voru menn búnir að hansléttu

túnin, 3-5 ha á býli, áður en véla öld hófst. Hestaverkfæri, plógur og herfi, eru fyrstu sporin í átt til véla aldar, en þau ~~vatt aldrei almennt beitt hér í sveit~~.
urðu aldrei almennings eign hér í sveit.
Þó bottu sameignarverkfæri á vegum búnaðarfélagsins þar nokkuð um.
Þó nokkrar eyður séu um skráðar fundargerðar sést greinilega að félagið lotur ser fátt óviðkomandi, það er til umbóta horfir. Í fyrstu fundargjörðinni frá þessari öld, 1901, er rætt um skurðagröft á útjöðrum hreggsins (Hraunsskurður, Kálkaskurður) og hefur það verið með vörn í huga fyrir ágangi búfjár, ~~og~~ fé er veitt til beggja þessara framnskvom tveim árum síðar.
Þann 27. janúar 1904 er stærsta og afdrifaríkasta nýmælinu hreift, stofnun rjómabús, sem varð að veruleika strags á nesta ári í formi „Rjómabusins á Bangstöðum". Var það hinn óþreytandi eljumaður og fræðari, Sigurður ráðanautur Sigurðsson frá Langholti, sem hér hreifði góðu máli og fylgdi framm til fullrar starfsemi. Þetta var svo sjálfsagt, að í huguum fólks var eins og þetta hefði alltaf verið, það var hluti af lífinu sjálfu.
Búnaðarfélagið hlutaðist til um stofnun nautgripa-rokstunarfélags og tok síðar að sér hlutverk þess og gerðist aðili að Sæðingarstöðinni í Þorlaðshöti.

þá má geta þess að félagið gekst fyrir og lagði fé til stofnunar Rokturarsambands Eyrbyggja í félagi með Búnaðarfélagi Eyrarbakka. Festi sá félagsskapur árið 1949 kaup á jarðýtu og fleiri verkfærum. Gekk þetta samstarf um nokkur ár, en verkefni þraut og var félagið sameinað Rokturarsambandi Flóa- og Skeiðamanna.

Búnaðarfélag Stokkseyrarhrepps sendi formann sinn Lisla Pétersen á stofnfund Búnaðarsambands Suðurlands 6. júlí 1908 að Þjórsártúni, og hefur jafnan rokt allar skyldur sínar við þann ágæta félagsskap, enda notið þaðan margháttaðrar fyrirgreiðsu um allskonar frodslustarfsemi og leiðbeiningar um margt það er landbúnað varðar, en frodslustarfsemin hefur alla tíð verið einn gildasti þáttur í félagsstarfinu. Er margoft í fundargjörðum getið fyrirlesara er flutt hafa erindi um landbúnað almennt og ýmis sérhæfð störf er að honum lúta, svo sem heyverkun, áburðarnotkun, húsagerð, kynbætur og margt fleira. Félagið hefur jafnan haft þriggja manna stjórn, og var hún lengi kosin samtímis til tveggja ára hverju sinni. Samþyktir þær er nú gilda gera ráð fyrir kosingu til þriggja ára, einn maður kosinn hverju sinni.

Þessir hafn verid formenn:

Grímur Gíslason, Ósgrarnesi	1888 - 1897
Gudmundur ~~[illegible]~~ Sømundsson, hennari	1897 - 1898
Gísli Pálsson, Hoftuni	1898 - 1943
Sigurgrímur Jónsson, Holti	1944 - 1958
Hördur Sigurgrímsson, Holti	1958 -

Medstjárnendur:

Jón Jónsson, Holti	1888 - 1927
Gissur Bjarnason, Litla-Hrauni	1888 - 1897
Gísli Pálsson, sídar formadur	1897 - 1898
Gudmundur Sømundsson, ádur form.	1898 - 1907
Gudni Árnason, Strönd	1907 - 1911
Június Pálsson, Sydra-Seli	1911 - 1927
Sigurgrímur Jónsson, sídar form.	1927 - 1944
Þorgeir Bjarnason, Heringsstödum	1927 - 1937
Sigurdur Grímsson, Svanavatni	1937 - 1946
Þorgeir Bjarnason, aftur	1944 - 1969
Sighvatur Rimarsson, Töftum	1946 - 1964
Jón Ingvarsson, Skipum	1964 -
Helgi Ívarsson, Hólum	1969 -

Hinn 22. november 1938 minntist félagid hálfrar-
aldar starfssins med samsoti í samkomuhusinu
„Gimli" á Stokksegri. Hófid sátu um 200 menns,
og þá fyrst og fremst félagsmenn med konum sínum
svo og allmergir bodagestir: alþingismennirnir
Bjarni Bjarnason, Eiríkur Einarsson og Jörundur
Brynjólfsson, þáverandi búnadarmálastjóri
Steingrímur Steinþórsson og fyrverandi búnadar-
málastjóri Sigurdur Sigurdsson, formadur
Búnadarsambands Sudurlands Gudmundur
Þorbjarnarsson á Stóra-Hofi, trúnadarmadur
sambandsins Dagur Brynjólfsson í Gaulverjaba og
stjórn Búnadarfélags Eyrarbakka. Gódgerdir voru framm
reiddar, súkkulli og kaffi, fjöldinnallur af radum
fluttar, bodi af heimamönnum og gestum. Formadurinn
Gísli Pálsson gat þess ad einn stofnendur félagsins
vori á lífi, en þad var Jón Jónsson ádur bóndi
í Holti, en hann gat ekki varid vidstaddur vegna
hrumleika, þá á 89. aldursári, en formadur lýsti
yfir því ad hann vori af stjórn félagsins kjörinn
heidursfélagi. Um midnoturskeid var stodid upp
frá bordum og skemmtsér vid söng, dans og
upplestur framm á dag.
Frumort hvodi fluttu félaginu búfrodingur Bjarni
Eggertsson á Eyrarbakka.
Var þetta talin med meiriháttar samkomum og
~~full~~ gódur rómur gerdur ad.

Að lokum þykir hlíða að geta sérstaklega formannsins Gísla Pálssonar í Hoftúni, sem þess manns er lengst hélt félaginu saman, sá um allar fjárreiður þess og hafði umsjón og forustu í hverju ~~í hverju~~ því er til framnefra hafði.

Gísli Pálsson var einn hinna þektu Sydra-Sela bróðra faddur 5. apríl 1868, giftur Guðrún Þórðardóttur. Silfursmiðs í Brattsholti, Pálssonar.

Gísli var knappur meðalmaður á vöxt, vel farinn í andliti. Þunnhærður, bar skegg á efrivör, fótvatur svo af. Ekki munu peningus hafa verið í hendi er Gísli var ~~var~~ bar að sjá sér út jörð, né risið hátt að falast eftir Kakkarhjáleigu (síðar Hoftún) sér til ábúðar, en Gísli var þerna á heimaslóðum og þekti vel til, sá mögulika sem öðrum duldust. Þegar ráðagerðin fréttist, sagði gamall maður við Gísla: „Þú mátt ekki altaf sofa, drengus minn", en Gísli svarsði um hol „Ég ætla að sofa". Í Hoftúni er mikið grjót ofanjarðar og réðst Gísli þegar á fyrstu búskaparárum sínum í það að girða tún og engjar grjótgarði og varðist þannig ágangi búfjár úr stokksuyrarhverfi, sem annar hafði nýðst mjög á kotinu. Nýttust nú mjög grösugar, greiðfærar engjar með fyrirhafnar lausri áveitu frammúr Andartjörnum. Gísli bjó aldrei stóru búi,x) var hanski meiri félagsmálamaður en bónd. En það greri alt undir hans hendi, og varð hann all fjáður, að talið var. Eitt sinn var Gísli spurður hvað hafði dugað honum best til fjáröflunar

x) enda bauð jörðin ekki uppá það

„Ég gerði fjárhagsáætlun" ~~var hans ágæta svar~~.
Sjálfun til félagsmála og áhuga fyrir þeim mun Gísli hafa hlotið á vegum Góðtemplararegluunnar er hér starfaði með blóma á hans uppvaxtar árum, og þeir bræður voru mjög viðriðnir, en tíma skorti Gísla aldri og hlédrægni vissi hann ekki hvað var.
Bræður Gísla voru mjög kenndir við tónmennt, og mun Gísla ekki hafa skort áhuga á því sviði, en hann sagði sjálfur svo frá að hann varð að laumast í orgelið þegar þeir voru ekki inni, fann sig fara þar halloka. Þegar Ísleifur bróðir Gísla flutti frá Stokkseyri til Reykjavíkur 1912, tók Gísli við orgelinu í Stokkseyrarkirkju og kom ýmsum á óvart. En Gísli leiddi sönlisterlíf Stokkseyringa, í kirkju og utan, til dauðadags, og það svo að þeir eru til sem ekk hafa ~~heyrt~~ á þeim slóðum heyrt betur sungið síðan.
Gísli var kirkjunnarmaður og hafði yndi af því að tala um trúmál. Á banabeði sagði hann „Ég hugsa til þessa eins og ég sé að fara niður í kirkju að spila á orgelið", en ~~þ~~ við það hafð Gísli Pálsson unað löngum stundum.